

KUZEY MAKEDONYA'DA GOSTİVAR BEY EVİ

Ersin Diko¹

Geliş Tarihi: 28.06.2025 Kabul Tarihi: 24.12.2025

ÖZ

Günümüz Kuzey Makedonya şehri Gostivar, Osmanlı Devleti'ne uzun yıllar bağlı kalmış ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği sosyal, kültürel ve mimari değişimlerle bugünkü görünümünü kazanmıştır. Seyyahların ve yazarların eserlerinde yer bulan bu şehir, sahip olduğu özgün nitelikleri ve tarihî mirasıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Ayakta kalabilmiş az sayıdaki tarihî yapılardan Bey Evi, diğer adıyla Daut Boletini Evi, özgün mimarisiyle önemli bir yere sahiptir. Gostivar şehrinin bir köşesinde zamana direnerek bugüne dek varlığını sürdürülebilen bu yapı, özgün mimarisi ve estetik görünümüyle dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, Gostivar Konservasyon Merkezinden temin edilen belgeler ve farklı kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında, hâlen ayakta olan Gostivar Bey Evi güncel fotoğraflarla birlikte incelenmektedir. Gostivar Konservasyon Merkezi tarafından koruma altına alınan yapı, geçirdiği çeşitli onarımlar neticesinde günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bey Evi, Balkanlar, Kuzey Makedonya, Gostivar, Osmanlı Mimarisi

ABSTRACT

GOSTIVAR BEY HOUSE IN NORTH MACEDONIA

Gostivar, present-day the city of North Macedonia, remained under Ottoman Empire rule for many years and acquired its current character through the social, cultural and architectural transformations it underwent over time. This city, which has been featured in the works of travelers and writers, has survived to the present day with its unique qualities and historical heritage. The Bey House, also known as the Daut Boletini House, one of the few historical buildings that have survived to the present day, has an important place with its original architectural. Located in a corner of the city of Gostivar, this timeless building stands out with its original architecture and aesthetic appearance.

Based on documents from the Gostivar Conservation Center and information from different sources, this study examines the still standing Gostivar Bey House with up-to date photographs. The building, which is under the protection of the Gostivar Conservation Center, has gained its present appearance as a result of various repairs.

Keywords: Bey House, Balkans, North Macedonia, Gostivar, Ottoman Architecture

¹ Dr., Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Balkan Araştırmaları Enstitüsü, Gostivar/Kuzey Makedonya dikoersin@vision.edu.mk, ORCID: 0009-0000-8800-349X

Giriş

Balkan coğrafyasında bugünkü Kuzey Makedonya sınırları içinde yer alan Gostivar, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeyi fethetmesinden sonra altı yüz yıldan fazla bir süre Osmanlı idaresinde kalmıştır. Gostivar, Osmanlı hâkimiyetine girdiği ilk dönemlerde küçük bir köy ya da kırsal yerleşim olarak karşımıza çıkmış, 1903 senesine gelindiğindeyse kazaya dönüşmüştür (Ademi, 2019, s. 8). Tarihi süreçte uzun yıllar köy statüsünde kalmış bir yerleşim yeridir (Boué, 1854, s. 109). Aynı zamanda Gorni (Yukarı) Polog bölgesinde yer alan önemli yerleşim birimlerinden biridir (Matkovski, 2002, s. 11). Uzun yıllar kırsal bir köy statüsünde varlığını sürdürmüş olsa da, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirgin bir gelişim göstermeye başlamıştır. Artan nüfusa bağlı olarak yeni konutlar, camiler, mektepler ve diğer kamu yapılarının kendilerini göstermeye başladığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır (Ayverdi, 2000, s. 37-39). Bu dönemde yerel eşraf ve idari sınıfın güçlenmesiyle ve mimari açıdan zenginleşmesiyle birlikte inşa edilen paşa ve bey konakları (evleri) sosyal statüyü yansıttığı gibi Osmanlı egemenliğinin izlerini de taşımaktadır (Akın, 2001, s. 122).

İlk icraatlar, bölgenin Osmanlı kimliği kazanması yönünde olmuş; bu doğrultuda gerçekleştirilen birçok inşa faaliyeti bölgenin gelişimini beraberinde getirmiştir. Bu gelişmenin en önemli göstergelerinden biri, Gostivar merkezine yakın bir konumda inşa edilen Bey Evi (diğer ismiyle Daut Boletini Evi) olmuştur. Bu yapının inşasıyla birlikte bölge artık belirgin bir gelişim sürecine girmiştir.

Bey Evi Geçmişine Kısa Bir Bakış

Bey Evi (Daut Boletini Evi) tarihi hakkında neredeyse hiç kaynak bulunmadığından, yapının kesin olarak tarihlendirilmesi güçtür. Ancak yapının genel görünümü, onun 19. yüzyılda inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Yapı ilk olarak 1950 yılında Kültür Anıtları Koruma Kurulu tarafından tarihî eser olarak tescil edilerek

koruma altına alınmış ve bu hâliyle günümüze ulaşmıştır. Daut Boletini'nin ikamet ettiği ev olarak bilinen yapı, tarihi belgelerde Daut Boletini Evi adıyla kayıtlara geçmiştir ve günümüzde de bu isimle anılmaktadır. Kaynaklarda Abdurrahman Boletini adlı bir kişinin Gostivar'da kadı ismiyle anılması, Boletini ailesinin etkisini açıkça ortaya koymaktadır (Kaso, 2002, s. 125). Boletini ailesinin söz konusu dönemdeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, yapının aileye mensup biri tarafından inşa ettirilmiş olması mümkündür. Kaldı ki, bu tür estetik değeri yüksek yapılarda mal sahibinin mesleği ve sosyal konumu da önemli bir belirleyicidir.

Son olarak mahalle sakinlerinin aktardığına göre Fikriye Boletini, yaşamının sonuna dek bu konakta kalmıştır. Onun vefatının ardından yapıda kimse yaşamamış, bu durum da konağın zamanla bakımsız kalmasına ve kaderine terk edilmesine yol açmıştır.

Bey Evi Genel Görünümü

Bey Evi (Daut Boletini Evi), görünümü itibarıyla Osmanlı Dönemi mimarisinin önemli izlerini barındırmaktadır. Yapı, üç katlı olarak tasarlanmış olup haremlik (kadınlara ait bölüm) ve selamlık (erkeklerle ait bölüm) olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Bu bölüm yol ve evin küçük avlusuyla aynı hizada yer almaktadır. Selamlık bölümü, küçük bir pasaj aracılığıyla haremlik bölümüne bağlanmaktadır.

Öne bakan dış cephesi, yapının sanatsal açıdan en değerli bölümlerini barındırmaktadır. Geleneksel Osmanlı konut mimarisi örneğinde, zemin kat kâgir malzeme ile, üst kat ahşap iskelet sistemi kullanılarak inşa edilmiştir. Dışa doğru taşkınlık yapan pencerelerin özgün ve estetik bir görünüm kazandırdığı yapıya, ahşap malzemeden bir kapıyla giriş yapılmaktadır.

Yapının iç kısmına girildiğinde, üç basamakla çıkılan kapalı bir sofa alanına geçilir. Bu bölümde bir oda, karşısında bir kuyu ve sağında üst katlara erişimi sağlayan ahşap bir merdiven bulunmaktadır. Zemin katı, Osmanlı konut mimarisinde olduğu gibi mutfak,

depo, kiler, ambar gibi işlevler için kullanılmıştır. Üst katın daha çok yaşam ve temsil amaçlı kullanıldığı düşünüldüğünde, zemin kat işlevleri doğrultusunda sosyal ve kültürel yapısı hakkında önemli verilerek sunmaktadır. Ayrıca zemin katındaki odanın sokakla doğrudan ilişkili olması, Osmanlı evinin hem özel hem kamusal alana dönük yapısının okunmasına imkân tanımaktadır. Geleneksel Osmanlı konut mimarisinin bir örneğini teşkil eden yapının zemin katındaki oda, yakın döneme kadar sahibi tarafından ikametgâh olarak kullanılmış, sahibinin vefatının ardından kullanım dışı kalmıştır.

Ahşap merdivenlerle çıkılan üst katta, yarı açık bir mekâna ulaşılmaktadır. Bu alan, bol açıklıklı ve ahşap karkaslı bir özelliktedir. Bu bölümde iki oda bulunmaktadır: Bu odalar oturma, misafir ve yatak odası olarak kullanılmıştır. Odaların içinde yer alan, dışa doğru çıkıntı yapan cumbalı pencereler ahşaptan yapılmıştır. Bu bölüm, aynı

zamanda köşk olarak da kullanıldığı için genellikle yaz aylarında pencerelerin de açılmasıyla ferah bir ortam sağlamıştır. Eskiden sedir ve minderlerin konulduğu pencere kenarları, günümüzde kullanım dışı kaldığından boş bir alan durumundadır.

Odalarda dekoratif unsur olarak, tavanlarda rozet şeklinde işlemlere yer verilmiştir. Tavan, musandıra ve merdivenlerde ahşap malzeme kullanılmıştır (Görsel 1). Musandıra, yorgan ve yatakların konulduğu yer olarak kullanılmaktaydı. İç dekorasyonuna önem verilen yapıyla ilgili daha önce Gostivar Konservasyon Merkezi adına araştırma yapmış olan sanat tarihçisi Slavica Trajkovska, yapının iç kısmının tahrip olduğunu belirtmekte ve geçmişteki görünümünün yalnızca az bir kısmının günümüze kadar ulaştığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda, yapının belirli dönemlerde değişime uğradığı söylenebilir.

Görsel 1: İç kısımdan detay. E. Diko, 2025.

Görsel 2: Bey
Evi Genel
Görünümü. E.
Diko, 2017.

Üst kata çıkıldığında cihannüma bölümü yer almaktadır. Bu bölüm, yapının en dikkat çekici kısımlarından birini oluşturmaktadır. Bu alanın yaz aylarında serinleme yeri, ağılama odası veya gözetleme yeri olarak kullanılmış olma ihtimali bulunmaktadır. Geniş bir alana yayılan bu kısım, minder kullanımına elverişli olarak tasarlanmıştır. Günümüzde bu alan kullanılmayıp boş durmaktadır.

Bu yapının çatısı, yapının en estetik ve dikkat çekici kısımlarından birini teşkil etmektedir. Ön cephesinde bulunan alınlık kısmında, belirgin şekilde Arap harfleriyle “Allah” ibaresi yer almaktadır (Görsel 2). Söz konusu alan, yapının en öne çıkan ve dikkate değer bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Bu

bölümde dikey olarak konumlandırılmış pilastrlar, neoklasik üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Sütunlar, stilize edilmiş başlıklarla son bulmakta ve çatı kornişine dayanmakta olup, bu kısım alaturka kiremitle son bulmaktadır.

Yapıda sarı ve yeşil renklerin belirgin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum her ne kadar yapıya canlı ve renkli bir görünüm katmış olsa da eski fotoğraflar incelendiğinde yapıda daha sade ve açık tonlardan oluşan bir renk kompozisyonunun hâkim olduğu görülmektedir. (Görsel 3). Bu değişimin, daha sonra gerçekleştirilen onarım çalışmaları sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yapının bu görsel değişimi, 2013 yılında Gostivar Konservasyon Merkezi tarafından yürütülen restorasyon çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır (<https://faktor.mk/gostivar-k-e-stanuva-nova-turistichka-a/>). Yapı, bu tarihten itibaren günümüze, mevcut renk düzeniyle ulaşmıştır.

Eski ve yeni fotoğrafların karşılaştırılması, yapıda meydana gelen mimari ve kullanım değişimlerini görsel olarak ortaya koymaktadır. Eski fotoğraflarda yapının özgün mimari unsurları, malzeme dokusu ve mekân organizasyonu net şekilde gözlemlenebilmektedir, ayrıca yapıyla çevresi arasındaki ilişkiyi tarihî bağlamda anlamaya imkân tanımaktadır (Görsel 4). Yeni görünümüyle restorasyon ve değişim süreçlerinin izlerini yansıtarak, yapıdaki müdahalelerin kapsamı, malzeme yenilemeleri ve mekânsal kullanım farklılıklarını göstermektedir (Görsel 5). Bu karşılaştırmalı görsel inceleme, yapının zaman içindeki evrimini ortaya koymakta ve tarihî dokunun korunması, mekânsal işlevlerin değişimi ile modern kullanımı hakkında önemli veriler sunmaktadır. Dolayısıyla eski ve yeni fotoğrafları, mimari tarih ve koruma çalışmaları açısından kritik birer belge niteliği taşımaktadır.

Görsel 3: Yapının eski görünümü. Ersin Diko Fotoğraf Arşivi.

Görsel 4: Yapının eski görünümü. Ersin Diko Fotoğraf Arşivi

Yapılan müdahalelerle yapının özgün mimari özelliklerinin korunması, zamanla meydana gelen fiziksel tahribatların giderilmesi ve geleceğe aktarılması amaçlanmıştır. Restorasyon sürecinde yapının taşıyıcı sistemine zarar vermeden onarımlar yapılmış, cephe düzeni ile mimari elemanlar

aslına uygun olarak yenilenmiştir. Böylelikle yapı hem kültürel mirasın korunması bağlamında değerlendirilmiş hem de güncel kullanıma elverişli hâle getirilmiştir. Bu doğrultuda, yapının korunması uluslararası ve yerel koruma ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir (Ahunbay, 2017, s.117-124).

Görsel 5: Bey Evi
Genel Görünümü.
E. Diko, 2025.

Kalemişlerinin bu bölümde yer alması, buranın yapıda önemli bir oda olarak kullanıldığını da göstermektedir.

Süslemeler, tavan kısmında konumlanmakta olup ağırlıklı olarak bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bu bezemeler arasında özellikle gül motifleri ön plana çıkmaktadır (Görsel 6). Ayrıca çilek, kiraz ve armut gibi meyve figürlerinin de bezeme unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir (Görsel 7). Bu yönüyle çatı katı, dikkat çekici detaylarıyla yapının en özel mekânlarından birini oluşturmaktadır.

Bugün Kuzey Makedonya sınırları içinde, Skopje/Üsküp, Tetovo/Kalkandelen, Ohri, Strumica/Ustrumca, Veles/ Köprülü, Pirlepe, Kratovo/Kratova ve Kruşevo gibi kentlerde özgünlüğünü korumuş Osmanlı Evi örnekleri görülebilmektedir. Daha az bilinen Gostivar şehrindeki Bey Evi ve Ahmed Çako Evi de aynı şekilde geleneksel Osmanlı konut mimarisi örnekleri arasında yer almaktadır. Bu konutların zemin katları çoğunlukla kâğıt malzemeden inşa edilmiş olup, üst katları ahşap iskelet sistemi üzerine kurgulanmıştır.

İç süsleme bakımından da oldukça zengin bezemelere sahip olan yapının özellikle üst kısımlarında yoğun süslemelere yer verildiği görülmektedir. Bu süslemeler, yapıya estetik değer katarken, günümüze korunmuş şekilde ulaşmış olmaları da yapıya verilen önemi gözler önüne sermektedir.

Yapının üst kısmına baktığımızda, genel olarak kalemişi süslemelerin hâkim olduğunu görmekteyiz. Bu süslemelerin özellikle cihannüma bölümünde yoğunlaştığı ve mekâna estetik bir görünüm kattığı dikkat çekmektedir.

Görsel 6: Kalemişi süsleme
detayı. E. Diko, 2025.

Gostivar Bey Evini diğer örneklerden ayıran en belirgin unsur, neoklasik üsluptaki dış cephesi ile üst katta yer alan cihannüma bölümü olup, bu özellikler yapının mimari özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Farsçada “dünyayı gören” anlamına gelen cihannüma, Osmanlı konut mimarisinde

Görsel 7:
Kalemişi
süsleme
detayı. E.
Diko, 2025.

çoğunlukla çatı arasına yerleştirilen ve manzaraya hâkim bir noktada konumlandırılan bir mekândır. Sıcak yaz günlerinde serinlemek veya evdeki yoğun kalabalıktan uzaklaşmak için kullanılan bu bölüm, sahip olduğu farklı mimari ve süsleme özellikleriyle Osmanlı konut mimarisinin önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir (Çetin, 2008, s. 45). Çatının ön cephesine yerleştirilen bu cihannüma bölümü, bölgede alışık olmadığımız bir unsur olarak yapıya karakteristik bir görünüm kazandırmaktadır. Sivas evlerinde rastladığımız bu örneğin Gostivar şehrinde de karşımıza çıkması, Anadolu ile Balkanlar arasındaki kültürel sürekliliğin önemini açıkça göstermektedir (Bilget, 1992, s. 21-24).

Sonuç

Gostivar şehrinde yer alan Bey Evi (Daut Boletini Evi), Osmanlı Dönemi'nde bölgenin siyasi, ekonomik ve sosyal hayatında etkili olan, şehrin ileri gelen yerlilerinden Boletini ailesinin konakladığı yerd. Bu ev hem mimari özellikleri hem tarihî işlevi bakımından dikkat çekicidir. Bugün büyük kısmı ayakta olan yapının 19. yüzyılda yapıldığı, mimari

özelliklerine bakıldığında öğrenilebilmektedir. Bu aileye ait ev, selamlık-haremlik, cihannüma bölümü ve bezemeli özelliğiyle Türk evi tipindedir.

Yapı, kendine has özellikleriyle eşsiz bir nitelik taşıyarak, bölgedeki benzerleri arasında öne çıkan ender örneklerdendir. Bu yönüyle, yapının tarihsel ve kültürel değerini artıran önemli unsurlardandır. Öte yandan, Osmanlı sonrası dönemde Gostivar şehrinde birçok tarihî yapının tahrip edilmesine rağmen, bu yapının günümüze kadar ulaşmış olması Balkanlar'da Osmanlı mimarisi ve sanatının izlerini taşıması bakımından ayrıca kayda değer bir durumdur.

Osmanlı sonrası süreçte ciddi tahribat yaşayan şehirde, ayakta kalabilmiş ender tarihî evlerden olan bu yapı, restorasyon projesi değerlendirme sürecinde 2013 yılına kadar herhangi bir onarım görmemiştir. Her ne kadar yapı, 1950 yılında Kültür Anıtları Koruma Kurulu tarafından tarihî eser olarak tescillenip koruma altına alınmış olsa da uzun yıllar boyunca somut bir adım atılamamış ve gerekli müdahaleler gerçekleştirilememiştir. 2013

yılındaysa özellikle Gostivar Konservasyon Merkezi öncülüğünde başlatılan kapsamlı bir restorasyon süreciyle yapı, müdahaleye tabi tutulmuş ve bu çalışmalar sonucunda günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur.

Yapı bugün kullanılmamakta olup, yalnızca bir tarihî eser olarak ayakta durmaktadır. İçerisinde son olarak ikamet eden Fikriye Boletini'nin vefatının ardından yapı, uzun süre boş bırakılmıştır. Bu durumun kalıcı hâle gelmemesi temennisiyle, yetkili kurumlar tarafından gerekli adımların atılması yerinde olacaktır. Özellikle şehrin merkezî bir noktasında konumlanmış olması, yapının yeniden işlevlendirilmesi açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu bağlamda, yapının bir müze ya da sanat galerisi olarak düzenlenmesi hem kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayacak hem de şehre sosyal ve kültürel anlamda değer katacaktır.

Günümüzde Gostivar'ın tarihî geçmişinde önemli yere sahip Bey Evi, şehri ziyaret edenler için önemli bir durak noktası hâline gelmiştir. Osmanlı mirasının belirgin izlerini taşıyan bu yapı, mimari estetiği ve sanatsal detaylarıyla dikkat çekmektedir. Söz konusu yapının gelecek kuşaklara aktarılması, sadece fiziksel bir korunma değil, aynı zamanda tarihî ve kültürel bilincin sürdürülmesi açısından da büyük sorumluluktur. Bey Evi, yalnızca bir Osmanlı yapısı olarak değil, aynı zamanda Gostivar'ın ve genel olarak Kuzey Makedonya'nın tarihî çeşitliliğini ve kültürel zenginliğini yansıtan çok katmanlı bir miras olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Ademi, R. (2019). Bir Nahiyenin Kazaya Dönüşümü: Gostivar. *Turkish Studies*, 14, (1), 1-16. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14592>
- Ayverdi, E.H. (2000). *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri – Yugoslavya, C: III*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Akın, N. (2001). *Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları*, İstanbul: Litetatur Yayıncılık.
- Ahunbay, Z. (2017). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, İstanbul: Yem Yayını
- Boué, A. (1854). *Recueil D'itinéraires Dans La Turquie D'europe*. Vienne.
- Bilget, B. (1992). *Sivas Evleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Çetin, Y. (2008). Osmanlı Konut Mimarisinde Cihannümalar (Seyir Kökleri). *İzmir: Sanat Tarihi Dergisi*, 17, (2), 43-58.
- Kaso, S. (2002). *Monumentet Islame Në Muftininë e Gostivarit, Gostivar: Bashkësia Islame Në RM – Muftinia*.
- Matkovski, A. (2002). *Makedonija vo Delata na Stranskite Patopisci 1879-1888*, Üsküp: Gjurgja.
- ## İnternet Kaynakları
- faktor.mk/gostivar-k-e-stanuva-nova-turistichka-a/
- Erişim tarihi: 20.04.2025